

Sosyal Bilimlerde Metodoloji Problemi*

Seyit COŞKUN^{7**}

Makale Geliş / Received:16.04.2018
Makale Kabul / Accepted:18.05.2018

Öz

Yöntem sorunu, konusuna ya da nesnesine uygun biçimde bilgiyi elde etme bakımından karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda, özellikle 17. ve 18. yüzyıldan itibaren doğa bilimlerindeki gelişmeye bağlı olarak doğa-bilimsel yöntem, bilginin ideal modeli olarak görülmüştür. Bu pozitif bilim anlayışı ve bilgi ideali, tarihsel, toplumsal ve kültürel olgular alanına da uygulanır ve bu alanlarda doğa-bilimsel bilgi kesinliğine ulaşılmaya çalışılır. Ancak bu yaklaşım, insani/kültürel deneyim ve olguları açıklamak yerine, epistemolojik bir krize neden olur. Bu bağlamda, özellikle 19. yüzyılda Yeni-Kantçılık ve Alman Tarih Okulu'nun başlattığı tin/kültür bilimleri ve doğa-bilimleri ayrımına bağlı olarak, sosyal bilimler için yeni yöntemler önerilir. Bu yöntemlerden biri olan hermeneutik, bireysel/toplumsal/kültürel olayları ve olguları anlama ve yorumlama yöntemi olarak ortaya konulur. Bu süreçten hareketle, Hans-Georg Soeffner tarafından geliştirilen sosyal-bilimsel hermeneutik veya hermeneutik bilgi sosyolojisi, her türlü insani/toplumsal/kültürel üretim biçimlerini anlama ve yorumlama yöntemi olarak yeniden ele alınır ve geliştirilir. Bu çalışmada, öncelikle tarihsel-felsefi olarak geleneksel hermeneutik anlayış üzerinde kısaca durulmaktadır. Sonrasında ise, Soeffner tarafından geliştirilen hermeneutik metodolojinin temel yönleri gösterilmekte ve bu metodolojinin sosyal bilimler yöntemi olarak yeterli olup olmayacağı sorgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Metodoloji, Epistemoloji, Hermeneutik, Tin/kültür Bilimleri, Doğa Bilimleri.

* Bu çalışma, Kemer'de düzenlenen uluslararası Multidisipliner Akademik Çalışmalar Sempozyumu'nda sunulmuş olan "Sosyal Bilimler Yöntemi Olarak Hermeneutik" başlıklı bildirinin genişletilmiş halidir.

** Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı, seyit.coskun@hotmail.com.

Künye: COŞKUN, Seyit. (2018). Sosyal Bilimlerde Metodoloji Problemi. *Dört Öge*, 13, 59-72. <http://www.nobelyayin.com/dortoge>.

Das Probleme der Methodologie in den Sozialwissenschaften

Zusammenfassung

Das Problem der Methode ergibt uns vor dem Gesichtspunkt, der das Wissen in Übereinstimmung mit dem Subjekt oder Objekt erworbt wird. In diesem Sinne, insbesondere seit dem 17. und 18. Jahrhundert wurde die naturwissenschaftliche Methode als ideales Modell abhängig von der Entwicklung der Naturwissenschaften des Wissens gesehen. Dieses positive wissenschaftliche Verständnis und Wissensideal wurde auch auf die historischen, sozialen und kulturellen Phänomene angewandt und in diesen Bereichen versucht, um die Gewissheit des naturwissenschaftlichen Wissens zu erreichen. Dieser Ansatz verursachte jedoch eher einen erkenntnistheoretischen Zusammenbruch als eine Erklärung der menschlichen/kulturellen Erfahrungen und Fakten. In diesem Zusammenhang, insbesondere im 19. Jahrhundert wurden die neue Methoden für die Sozialwissenschaften vorgeschlagen, die sich aus der Trennung der Natur- und Kulturwissenschaften ergeben, die von den Neukantianismus und deutschen Historikerschule ausgehen. Eine dieser Methoden, Hermeneutik wird als eine Methode vorgeschlagen, die individuelle, soziale und kulturelle Ereignisse und Fakten zu verstehen und zu interpretieren. Ausgehend von diesem Prozess wird die von Hans-Georg Soffner entwickelte sozialwissenschaftliche Hermeneutik oder hermeneutische Wissenssoziologie als eine Methode des Verstehens und Interpretierens aller Formen menschlicher, sozialer und kultureller Produktion wieder überdacht und verbessert. In diesem Artikel konzentrieren wir uns vor allem auf das historisch-philosophische Verständnis der traditionellen Hermeneutik. Anschließend werden die grundlegende Richtungen der von Soffner entwickelten hermeneutischen Methodologie gezeigt und es wird in Frage gestellt, ob diese Methodologie als eine Methode der Sozialwissenschaften ausreicht.

Schlüsselwörter: Methodologie, Epistemologie, Hermeneutik, Geisteswissenschaften, Naturwissenschaften.

Giriş

Hans-Georg Soffner tarafından sosyal bilimler metodolojisi olarak geliştirilen hermeneutik anlayışı ele almadan önce, hermeneutiğin tarihsel gelişimini kısaca bakmak bu disiplin ya da sanatın epistemolojik dönüşümünü anlamak bakımından yararlı olacaktır.¹ Bilgileri, konusuna ya da nesnesine uygun olarak

1 “Hermeneutik, *hermeneuion* sanatı, yani bildirme, haber verme, çeviri yapma, açıklama ve açıklama sanatıdır. Tanrıların habercisi/mesajcısı/elçisi Hermes, tanrıların mesajlarını ölümlülere iletir. Ne var ki onun bildikleri hiç de tanrıların mesajlarının dümdüz bir aktarımı değildir; tanrısal buyrukların birer açıklamasıdır. Öyle ki Hermes, bunları ölümlülerin diline, onların anlayabilecekleri şekilde çevirir. Hermeneutik etkinliği, daima bir başka ‘dünya’ya ait bir anlam bağlamını o an içinde yaşanan dünyaya aktarma/çevirme etkinliği olmuştur. Bu, ‘düşüncenin ifade edilmesi/bildirilmesi’ olarak *hermeneuia*’nın esas anlamı için de geçerlidir. (...) Geç Grekçede *hermeneuia* çok açık şekilde, “bilgece açıklama” ve *hermeneios* ‘açıklayan’,

sistematik biçimde sınıflandıran ve buna göre belirli bir yöntemin seçilmesini ilk Aristoteles'te görmekteyiz. Ancak, bu anlamda Aristoteles'in *Organon* adlı eserinin *peri hermenias* bölümü, bir açıklama ya da yorumlama sanatı olarak hermeneutik ile ilgili değildir. "Bu bölümde hermeneutik, apofantik yargıların (olumlu ve olumsuz önermeler) mantıksal yapılarını ve logos'un doğruluk gözetilmeyen kullanımlarını araştıran bir mantıksal gramer türünü adlandırmak için kullanılır. Platon'a göre sanat olarak hermeneutik, düşüncelerin ifade edilmesiyle değil, bir kral buyruğunun, bir tanrısal iradenin açıklanmasıyla ilgilendir. Hermeneutik, 'Yasalar'da tanrıların iradelerini, hem haber veren ve hem de kendilerine itaat edilmesi gereken buyruklar olarak bir çift anlam içinde açıklayan sanat olarak anılır" (Gadamer, 1995: 11). Buna göre, hermeneutik, başka bir dünyaya ya da zamana ait olanın, içinde yaşanılan ana uygun olarak yorumlanmasını ve anlaşılır kılınmasını ifade etmektedir. Bu yaklaşım, geleneksel hermeneutiğin temel özelliğini ortaya koymaktadır.

Geleneksel hermeneutik, felsefi-tarihsel olarak dinsel, felsefi, edebi ve hukuksal büyük metinlerin yaşamsal bir anlama sahip oldukları ve bu metinlerin anlaşılıp, yorumlanıp sonraki nesillere aktarılması anlayışına dayanmaktadır. Bu anlamda, özellikle Rönesans hümanizminin gerisindeki Ortaçağ "septem artes liberales" (yedi özgür sanat) eğitim sisteminde, "*Trivium*" olarak ifade edilen "gramer", "retorik" ve "mantık", geleneksel olarak Hristiyan Batılı için yaşamsal öneme sahip olan anlamı-anlama problematiği çerçevesinde öğrencinin yükümlü olduğu derslere hazırlığı oluşturmaktadır. Ama o dönemlerde, bir gramatik-stilistik temelde yapılan bir metin yorumu ile tarihsel olarak dinsel/mantıksal veya "spekülatif gramer" açısından yapılan metin yorumu arasında bir gerilim söz konusudur. Bu gerilim, daha sonra hermeneutik içerisinde gelişen geleneksel romantik hümanistler ve dil-mantıkçıları karşıtlığı biçiminde felsefenin şimdiki durumuna kadar süren bir karşıtlığı ortaya koymaktadır (Apel, 1973: 338). Bu karşıtlık temelinde, tarihsel süreçte hermeneutiğe ilişkin çeşitli yaklaşımlar ve görüşler ortaya konulmuştur.

Hermeneutiğin Yeniçağdaki gelişimi, modern bilim ve modern yöntem kavramının ortaya çıkışı ve gelişimiyle koşutluk gösterir. Bu dönemden itibaren teolojik, filolojik, hukuksal ve felsefi hermeneutik biçimleri ortaya konulmuştur. Ancak, "18. yüzyıla kadar teoloji ve filoloji içerisindeki görünümüyle hermeneutik, hep kısmi kalmış ve didaktik amaçlara hizmet etmiştir" (Gadamer, 1995: 14). Buna karşılık, 17. ve 18. yüzyıldan itibaren doğa bilimlerinin gelişimiyle birlikte, doğa-bilimsel yöntem bütün bilginin ideal modeli olarak görülmeye başlanır. Bu anlamda, 19. yüzyılda doğa bilimlerindeki gelişmelerin de doğurduğu ilerleme inancı, bu bilgi yönteminin tarihsel, toplumsal ve kültürel alanlara uygulanmasına

'çeviren' olarak geçer. Böylece *hermeneuia* 'sanat'ı, yani hermeneutik kutsal sfere ait olanın, özellikle kutsal ve otoritatif iradenin, ölümlüye, yani dinleyene uygun şekilde açıklanması etkinliği olmuştur. Hermeneutiğin bu anlamı günümüz epistemolojik bilinci içerisinde tabii ki artık yaşamamaktadır" (Gadamer, 1995: 11-12).

neden olmuştur. Bu pozitif bilim idealiyle bu alanların anlaşılma ve açıklanmaya çalışılması, insani olguları anlamak yerine, içinden çıkılmaz hale getirmiş ve epistemolojik bir krize neden olmuştur. Bu temelde başlayan bir doğa bilimleri ve tin/beşeri/kültür bilimleri tartışması, olguların/konuların ayırımına bağlı olarak bir yöntem arayışına yol açmıştır.

Bu yöntem arayışı ve tartışmalarından, özellikle Almanya'da gelişen iki farklı bilim felsefesi geleneği ortaya çıkmıştır. Bir yandan, *Alman Tarih Okulu'*ndaki tartışmalardan hareketle tin/kültür bilimleri doğa-bilimsel yöntem ve bilgi idealine göre kurmak isteyen bir felsefi hermeneutik anlayış, özellikle Schleiermacher² ve Dilthey³ tarafından temellendirilmeye çalışılmıştır. Diğer yandan, tin/kültür bilimleri kendine özgü epistemolojisi ve yöntemi temelinde kurmak isteyen bir hermeneutik yaklaşım *Yeni-Kantçı Okul* tarafından geliştirilmiştir. Ancak bu okul da kendi içinde, *Heidelberg Okulu* (Windelband, Rickert, Cassirer) ve *Marburg Okulu* (H. Cohen, P. Natorp) olarak ikiye ayrılmıştır. Özellikle *Heidelberg Okulu*, doğa bilimleri ve tarihsel-sosyal bilimler arasındaki epistemolojik sınırların belirlenmesi üzerinde durmuştur. Buna göre, bilimler mantıksal olarak iki gruba ayrılmaktadırlar. Bir yanda, doğa bilimi gibi genel yasalar ve zorunlu genel-geçer önermeler elde etmeye çalışan *nomotetik* (yasacı) bilimler; diğer yanda bireysel olayları/olguları kendi tekilliği içinde anlamaya ve tekil kavramlar elde etmeye çalışan betimleyici *ideografik* bilimler biçiminde belirlenir (Özlem, 1996a: 128). Bu gelenek, özellikle “sosyal bilimler olarak adlandırılan bilimler grubunun doğa bilimi modeline göre konumlanamayacağı, bu bilimler grubunun konu ve yöntem

2 İlk kez Schleiermacher, F. Schlegel'in etkisiyle, hermeneutiği evrensel bir anlama ve açıklama öğretisi haline getirmeyi denemiştir. Bu anlamda, hermeneutikte metnin esas alınan normatif anlamı arka plana çekilmiştir. Anlama, metnin deharar arasıklık temelinde ‘*üretken tekrarı*’ olarak anlaşılmalıdır. Bu temelde, Schleiermacher bir metafizik kavrayıştan hareketle, yaşamın tekilleştirici bir ilgi ile anlaşılması gerektiğini savunmuştur. Bu öğretilde, dilin rolü ön plana çıkmış ve yazılı esere bağımlı kalan filolojik yorumlamanın sınırları aşılmalı istenmiştir. Schleiermacher'ın, hermeneutiği, konuşma ve insanların birbirini anlaması zemininde temellendirmesi, hermeneutiğe yeni bir derinlik kazandırmıştır. Öyle ki bu arada bir tin bilimleri sisteminin dayanması gereken temeller de ortaya konulmuş oluyordu. Artık hermeneutik, tüm tarihsel bilimlerin temellerinde yatan zemindi; sadece teolojinin değil. O ana kadar teologlar ve filologlar, hermeneutiği, sadece metnin dogmatik anlamını ortaya çıkarmada araç olarak kullanıyorlardı. Oysa Schleiermacher'le birlikte *tarihselcilik'e* giden yol açılmıştı (Gadamer, 1995: 14-15).

3 Hermeneutiği, doğa-bilimsel yöneme benzer biçimde tin bilimleri yöntemi olarak kurmak isteyen Dilthey, anlamının olanağının ve geçerliliğinin bu pozitif koşullarını göstermek amacıyla Kant'ın “Saf Aklın Eleştirisi”ne analogiyle bir “Tarihsel Aklın Eleştirisi” ortaya koyar. Dilthey için “Tarihsel Aklın Eleştirisi”, 19. yüzyılın felsefi hermeneutiğine yönelik olarak anlamının pozitif koşullarını göstermek, zamansal içeriklerin “tarihsel anlama” aracılığıyla anlayan yazarla eş zamanlı kılınmasını ifade etmektedir. Alman tin-bilimleri “tarihsel okulunun” bu yöntemi, (ör. Jakob Grimm'in gösterdiği kadarıyla) yazarın ifadesini/söylemini kendi içinde aşmayı deneyen “gramatik olarak anlaşılmasının” eski hümanistik yöntemini ifade etmektedir. Dilthey için tarihsel ve gramatik anlamının adeta psikolojik olarak kendini yazarın yerine koyma yoluyla aşılması, yani “yaşama-ifadesinden” hareketle onun kaynağına geri gitmek ve yapıtı sonradan-yaşayarak yeniden yapılandırmak temeldir (Apel, 1973: 336).

bakımından doğa bilimi modelinden farklı bir bilim modeline göre konumlandırılıp temellendirilebileceği iddiasından hareket etmiştir” (Özlem, 1996b: 13). Bu tartışma temelinde, doğa bilimleri için bir açıklayıcı ve tin/bilimleri için de bir anlayıcı model olarak öngörülen, bir açıklama ve anlama karşıtlığı biçiminde bir ayırım ortaya konulmuştur. Ancak bu bakış açısı artık güncelliğini yitirmiştir. Bunun yerine, fenomenolojik betimleme⁴ (Husserl-Schütz), dilsel-analitik olarak anlamı-anlama⁵ (Wittgenstein-Winch) ve ontolojik-varoluşsal yorumlama⁶ (Heidegger-Gadamer) yaklaşımlarının sosyolojiye dahil edilmesiyle birlikte bireysel, toplumsal ve kültürel iletişimsel deneyim ve anlam açısından sosyal bilimlere ilişkin bir metodoloji ortaya konulmaya çalışılır (Habermas, 1998: 571). İşte, Hans-Georg Soffner, bu yaklaşımlardan hareketle sosyal bilimsel hermeneutik veya hermeneutik bilgi sosyolojisi olarak ifade ettiği prosedürü geliştirir.

Sosyal Bilimsel Hermeneutik veya Hermeneutik Bilgi Sosyolojisi

Bugün hermeneutik bilgi sosyolojisi olarak da ifade edilen sosyal-bilimsel hermeneutik, Hans-Georg Soffner ve onun çalışma grubu tarafından geliştirilen, metinsel-işitsel-görsel vb. verilerin ve her türlü etkileşimin ve etkileşim ürünlerinin yorumlanması için metodolojik bir prosedürü ifade etmektedir.⁷ Yöntemin amacı, sosyal eylemlerin, etkileşimlerin ve etkileşim-ürünlerinin sosyal anlamını tıpsel biçimler olarak yeniden yapılandırmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, uygulamalı anlama sosyolojisi olarak da ifade edilen sosyal bilimsel hermeneutik, ampirik tekil olayların/durumların ex-post-analizi (gerçekleşen olay/durum sonrası analiz) için bir araçtır. Dolayısıyla, sosyal-bilimsel hermeneutik ya da hermeneutik bilgi-sosyoloji-

4 Alfred Schütz, Husserl'in öğrencisi olarak, özellikle içsel zaman bilincinin fenomenolojisi ve yaşama-evreni kavramından hareketle gündelik yaşama evrenini yeniden oluşturmayı amaçlayan yorumsamacı bir sosyolojinin fenomenolojik temellendirilmesini ortaya koymaya çalışır. Buna göre, bireyler, gündelik dilin öznelerarasılığında yapılandırılmış bir sosyal yaşama evreni tarafından koşullandırılmış olarak eylemler. Dilsel olarak yapılanmış bu ön-bilgiden hareketle başkasının bakış açısının edinildiği bir dünya kurulmaktadır. Dolayısıyla bu ön-bilgi bireysel, sosyal, kültürel olayların ve olguların anlaşılmasında ve yorumlanmasında etkili olmaktadır (Habermas, 1998: 235-239)

5 “Özellikle Ludwig Wittgenstein’da anlamı-anlama problemi ele alınır. Anlamı-anlama problemi açısından, Russel ve öğrencisi Wittgenstein’da, dilin (metafizik) eleştirisine yönelik olarak Ockhamlı William’dan hareket eden nominalist-ampirik gelenekle birlikte, Leibniz tarafından ortaya konulan felsefi kesin bir dil olarak mantıksal konstrüksiyon/yapı hareketi bir araya gelir” (Apel, 1973: 337).

6 Gadamer, *Wahrheit und Methode* başlıklı eserinde kendi felsefi hermeneutik anlayışını Heidegger’in düşüncelerinden, özellikle Dasein’in varoluşsal analizinden hareketle geliştirir. Gadamer’in, hermeneutik ontolojik dönüşümü olarak ifade ettiği bu felsefi hermeneutik, epistemoloji temelli geleneksel hermeneutik aksine, ontolojik-varoluşsal temelden hareket eder. Gadamer, özellikle anlama ve dilin ontolojik birliği temelinde ve fenomenolojik bir yorumla felsefe tarihiyle ilişkiye geçerek bu yaklaşımını ortaya koyar (Tsai, 2011: 19-20).

7 Soffner tarafından 1970’li yıllardan itibaren geliştirilen ve sosyal bilimsel hermeneutik olarak ifade edilen metodoloji, 1980’li yıllardan itibaren hermeneutik bilgi sosyolojisi adını alır. Hermeneutik bilgi sosyolojisi, halen Almanca konuşulan üniversitelerde (Kostanz, Berlin, Dortmund, Essen, Vechta, St. Gallen, Wien, Zürich) öğretilmekte ve uygulanmaktadır (Reichert, 2004).

si, genel olarak her türlü etkileşim ve etkileşim ürünlerinin (sanat, din, eğlence vb.) toplumsal anlamını yeniden yapılandırmayı amaçlayan, kavramsal olarak gelişmekte olan karmaşık, kuramsal metodolojik bir yaklaşımı ifade etmektedir (Reichertz, 2004). Ancak bu yaklaşım için, yorumlayıcı ve düşünömsel bilişsel bir tutum temeldir.

Sosyal, kültürel ve tarihsel her türlü veriyi analiz etme ve yorumlamada hermeneutik düşünme veya bilişsel tutum, tikelden/bireysel olandan bütüne ve bütünden bireysel/tikel olana giden bir hareket ortaya koyar. Günümüzde hermeneutik daire olarak bilinen bu düşünme biçimi, bireysel olanın sadece bütün aracılığıyla anlaşılabilceği ve bireysel/tikel olanın her açıklamasının bütünü anlaşılmasını gerektirdiği kabulüne dayanmaktadır (Gadamer, 2009: 43-44). Bu bağlamda, hermeneutikğin temel görevi (Schleiermacher ve Dilthey), anlamın yeniden-yapılandırılmasında, yani anlam bağlamının varsayımsal olarak yeniden-oluşturulması çerçevesinde kişinin/metnin kendini ifade ettiği kadarıyla neden böyle ifade ettiğini anlaşılır kılmaktır. Soffner tarafından geliştirilen sosyal-bilimsel hermeneutik, bu anlama/yorumlama anlayışından hareket etmektedir. Bu hermeneutik prosedür, insanları eylemleri ve etkinlikleri çerçevesinde (özel tarz ve biçimiyle) çözümlemeyi deneyen (genel) sorunları araştırır ve aynı zamanda insanların günlük sosyal ilişkilerdeki anlam ve yapılardan ödünç aldıkları rutin-yorumları, eylem-örneklerini, ritüelleri ve sembolleri sorgular. Ayrıca bu hermeneutik prosedür, bireysel yaşam-dünyalarının biyografik, sosyal-tarihsel ve kültürel geçmişlerini sorgular ve başka türlü düşünme, ifade-etme ve başka türlü eyleme olanağını ve özgürlüğünü araştırır. Dolayısıyla hermeneutik bilgi sosyolojisi, dar anlamda bir yöntem ya da yöntem öğretisi değildir; aksine kendi yöntemlerinin seçimine açık olan, çok sayıda ardışık verinin analizine dayanan, sadece dilsel değil, aynı zamanda görüntü-dizilerinin, fotoğrafların, filmlerin, görüşmelerin, resimlerin analizleriyle ilgili olan bir kuram ve metodolojidir (Reichertz, 2004). Böyle bir hermeneutik yaklaşım, geleneksel hermeneutik yöntemin genelde klasik metinlere yönelik anlama ve yorumlama etkinliğinden farklı olarak, dilsel/dilsel olmayan her türlü veriyi anlama-yorumlama etkinliğine genişletilmiş olmaktadır.

Hermeneutik bilgi sosyolojisinde, sosyolojik araştırma odaklı yorumlayıcı/anlamacı bir sosyolojinin (Weber, Schütz, Mead ve Berger/Luckmann'a dayanan) yöntemi olarak bireysel ve toplumsal anlam-yapılarının yeniden-yapılandırılması amaçlanmaktadır.⁸ Bu bağlamda, anlamı-yeniden yapılandırıcı işlem/gösterge

8 Böyle bir yeniden-yapılandırıcı hermeneutik metodoloji, özellikle Alfred Schütz'ün düşüncelerine dayanmaktadır. Alfred Schütz, bir yandan, Edmund Husserl'in fenomenolojik yöntemini sosyal olgulara uygularken, diğer yandan Georg Herbert Mead'ın sembolik etkileşimcilik anlayışından hareketle sosyal sembollerin/işaretlerin anlamlandırılmasını ve analizini yapar. Hermeneutik bilgi sosyolojisi, süreçte her iki düşünöre yapılan eleştiriler, katkılar ve öneriler temelinde, Schütz ve Mead'i uzlaştırmaya çalışır. Soffner'e göre, bu uzlaştırma, Weberci anlamda sosyal/kültürel her türlü olguyu/veriyi tarihsel/tipsel olarak değerlendiren ve "sosyal yapıdaki" antropolojik yönleri (Berger/Luckmann'ın) de dikkate alan bir yaklaşım temelinde yapılmaya çalışılır (Reichertz, 2004).

yorumu, bireylerin bütünüyle anlaşılmasını değil, aksine sosyal/toplumsal bağlamların bir tipsele anlanmasını/yorumlanmasını ortaya koymaya çalışır. Dolayısıyla, sosyal-bilimsel hermeneutik iki varsayımdan hareket eder. Bir yanda, anlamaya ilişkin olarak, insani düşünmenin ve ifadenin aynı veya benzer olduğu kabulü vardır. Bu kabul, Diltheyci anlamda, “Ben’in Sen’de geri kazanılması” biçiminde Ben ve Sen diyalogunu içermektedir. Buna göre, öz-bilinç olarak *Ben*, kendiyile monologsal bir ilişki içinde bağlamdan kopuk, soyut özdeş bir *Ben* değil, tarihsel-kültürel olarak ortak bir dünyanın ürünü olan bir *Ben*’dir, dolayısıyla aynı zamanda bir *Sen*’e aittir ve onunla eşzamanlı olarak yan yana bulunmaktadır (Riedel, 1995: 76). Bu anlamda, burada *Ego* ve *Alter* arasında bir anlamının olanaklı olabileceğine ilişkin özsel benzerlik ve sosyal-ruhsal yakınlık varsayılmaktadır. Diğer yandan, insanlar birbirinden tamamen farklıdırlar. Dolayısıyla birbirinden radikal farklılıkla ayrılan insanlar, yanlış-anlamaya ya da birbirini anlamamaya en yakın olanlardır. Paradoksal olarak, başkasının mevcudiyeti onun yokluğunda deneyimlenebilir. Çünkü “...başkanın bu yokluğu, tam da onun başka olarak mevcudiyetidir” (Levinas, 2005: 124). Dolayısıyla bir araştırmada, benzerlikler ve farklılıklar aynı yönelim alternatifleri olabilirler. Çünkü iyi bir anlama ve yorumlama için, sadece benzer özellikler değil, aynı zamanda farklılıklar da dikkate alınmak durumundadır. Aslında, “yorumlamalar, anlaşma zorluklarının aşılmasına yararlar; bir yaşama evreninin üyeleri arasındaki öznelerarasılığı güvencelerler. Bir yorumlama, yorumcuya, büyük kültürel ve zamansal uzaklık yüzünden yabancı olabilen, ama bütünüyle dışsal olmayan bir yaşama evreninin bileşenlerinin ya da yapılarının imlemini açıklar. Bir yorumlama, daha çok, yorumlananın karşılaşıldığı yaşama evrenine, en azından gücül olarak dahil olduğunu varsaymalıdır, çünkü yorumlaması, ancak kendi yaşama evreniyle yorumlananın arasındaki uzaklığı aştığı ölçüde başarılı olabilecektir” (Habermas, 1998: 627). Diğer taraftan, burada, kültürel ve zamansal uzaklık ve başkalıktan dolayı yabancı bir yaşam dünyasını anlama/yorumlama etkinliğinden farklı olarak, dilin gündelik yaşam pratiği ve bilimsel etkinlikte kullanılması açısından bir gündelik anlama ve bilimsel anlama/yorumlama sorunu ortaya çıkmaktadır.

Hermeneutik Bilgi Sosyolojisinde Gündelik Anlama ve Bilimsel Anlama

Gündelik yaşamda, genellikle nasıl anladığımızın farkında olmadan anlarız. Anlamanın yapısı-olarak, gündelik yaşam pratiğinde bir şeyi –örneğin kırmızı bir kalem, bir metni, bir resmi- düşünmemiz bilinç-altında kalır. Anlama otomatik olarak işlediği sürece, büyük oranda bilinçsiz biçimde gerçekleşir. Gündelik yaşamda sezgisel olarak öğrenilmiş anlama ve yorumlama alışkanlıkları, hemen hemen her şeyin kendiliğinden anlaşılmasını sağlar. Her zamanki gibi anlama ve her zaman olduğu gibi yapılacak olanı yapma, bilinmiş olanın anlaşılmasıdır ve pratik olarak gündelik gereklilikleri yerine getirmektir. Bu, kendiliğinden-anlaşılır olmasından dolayı anlamanın bize gizli kaldığı doğal, gündelik tutumu/düşüncüyü ifade

eder. Dolayısıyla gündelik yaşam pratiğinde, anlama, tepkisel bir biçimde, mevcut bilgi-kaynakları çerçevesinde verilmiş göstergelerin/imlerin hızlı biçimde düzenlenmesi olarak gerçekleşir. Buna karşılık, bilimsel pratikte, anlama, böyle tepkisel biçimde olamaz. Burada anlama, bir refleksiyon/düşünümsellik biçiminde gerçekleşir. Bilimsel pratikte, bilinçli olarak kendi kendini gözlemleyen ve kontrol eden bir anlama, verilmiş imlemin/göstergenin anlamını imlemin yeniden-yapılandırıcı yorum-süreci perspektifinden hareketle gerçekleştirilir (Soeffner, 2014). Dolayısıyla her şeyin kendiliğinden anlaşılır görüldüğü gündelik anlamının aksine, hiçbir şeyin kendiliğinden anlaşılır görülmediği bilimsel anlamada, her şeyi sorgulayan metodik kuşku ve anlama tutumu söz konusudur.

Soeffner'e göre, bir yandan gündelik eylemler ve yorumlar ve diğer yandan bilimsel yorumlar, temelde farklılaşmış "anlam-alanıya" ilgilidirler ve her ikisi de hem farklı bir tutumdan hem de farklı bir biliş-tarzından ortaya çıkmaktadırlar. Ancak buna rağmen onların ortak bir deneyim, beceri ve sürece dayanılarak oluşturulmaları söz konusudur. Bu gündelik anlama-performansları ve becerileri, erken çocukluktan itibaren öznelerarası olarak biçimlenmiştir. Bu, yorumlama ve anlamamanın aynı zamanda genetik temeli olduğu ve onun somut biçimlenmesinde sosyal becerilerin bulunduğu anlamına gelir. Bu sosyal becerilerin, oldukça karmaşık ve katmanlı biçimde oluşturulmuş sosyal ve kültürel tarihe, yani sosyal-tarihsel bir apriori içinde gömülü olan ontogeneze/birey-oluşa (canlının, döllenmeyi takiben türe özgü yapı ve biçim alıncaya kadarki gelişme ve büyümesi) sahip olduğu görünmektedir. Dolayısıyla bu, bilinç ve anlama kazanımımızın her zaman geçmişle/anılarla, yani ön-tipsel algılamalarla ve aynı şekilde ön-tipsel gelecek-beklentileri, umutlar, korkular ve planlar aracılığıyla yapılandırıldığını ifade etmektedir. İnsan için, tamamen saf, doğal temsili bir algı yoktur. İnsani eylemi bilimsel olarak tanımlamadan önce, yorumsal olarak anlayabilir ve açıklayabiliriz, buna uygun olarak her analitik akıldan önce gelen ve bunu etkileyebilen söz konusu bilinç-öncesi süreçlere dönmemiz gerekir. Bu bilim öncesi anlama-performansları ve becerileri aynı şekilde onların oluşum-koşulları ve işlev biçimleri, genellikle bilimsel sorun olarak görülmemiştir. Bunlar, gündelik yaşamdaki alışkanlıklarla kendiliğinden anlaşılır olarak uygulanmaktadırlar ve nadiren bilinçli biçimde yansıtılmaktadırlar, çünkü bunlar yorumlama-problemi ve yorum-nesnesi tarafından soğurulurlar/emilirler. Dolayısıyla bu gündelik anlama etkinlikleri, bir biçimde eyleme etki eden bilinçli performansları/kazanımları yapılandırmaktadırlar. Ancak bu bilimsel ve bilim-öncesi anlamamanın sonuçları bir takım benzer özellikler de sergilemektedirler (*a. e.*).

Hem gündelik hem de bilimsel anlama, bir şeye yönelik açıklamaların birbirine eklenmesine yol açar ve bu açıklamalar çoğunlukla makullük/akla yatkınlık ölçütüne dayanmaktadır. Bunlar, her zamanki gibi-yorumlama sürecinin ve standart-deneyimlerin bilinçli veya bilinçsiz biçimde tipeştirilmesinden hareketle türetilirler. Bu açıklamalarda, benzer biçimde yapılandırılmış anlamlı veriler, gündelik-

verilerin tipik ve sınıflandırılmış gözlemleri, sayısal ifadeler ve ilişkiler söz konusudur. Dolayısıyla bir yandan, gündelik sağduyuya (common sense) dayanan bir anlayıştan hareketle, somut bir bağlama yerleşen bir yorumlama ve açıklamayla oluşturulan “*birinci dereceden yapılar*” söz konusudur. Bu yapılar, gündelik yaşamda temelde pragmatik ilgiler/çıkarlar tarafından yönlendirilir ve her tür dinsel, kozmolojik ve mitolojik yorumlama-örnekleri tarafından dönüştürülür ve biçimlendirilirler. Buna karşılık, diğer yandan, düşünümsel bir temelde ortaya konulan bilimsel yorumlama ve açıklamalarla oluşturulan “*ikinci dereceden yapılar*” söz konusudur.⁹

Bu bilimsel yapılar, gündelik yorumlara ve açıklamalara göre oluşturulan temel yapıya benzemektedirler, fakat onlardan farklı olarak biçimselleştirilmiş ve kurumsallaştırılmışlardır. Ancak gündelik ve bilimsel anlama ve açıklama, önceki yorumlama ve anlama-edimleri karşısında farklı tutum ortaya koyarlar. Özellikle bilim adamı, pratik araştırmalarında gündelik yaşamın mitsel/dinsel ifadelerini sistematik olarak ele aldıklarında, gündelik yaşamda sağ-duyusal olarak yapılandırılmış keyfi tipleştirilmelerin ve yapıların mitten arındırılmasına neden olurlar (*a. e.*). Ancak buradaki temel sorun, “...belirli biçimde sosyal bilimcinin kendisinin de, incelemesini yaptığı topluma dâhil olması durumudur. Bu onun sıradan bir insan ve bir bilim adamı özellikleri açısından da geçerlidir. Sosyal bilimci, sıradan bir insan olarak her zaman o an konu edinilen kısmi sistemin bir üyesi değildir; ama herhangi bir toplumsal sisteme dahildir. Bu da, sosyal bilimcinin en azından belirli biçimsel açılardan incelemeye alınan kişilerle, sosyalleşmiş bir yetişkinin kuram öncesi ön-bilgisini ve onun yaşama evrenindeki statüsünü paylaştığı anlamına gelir” (Habermas, 1998: 567). Dolayısıyla sosyal bilimci, hem sıradan insan hem de mesleki rolü çerçevesinde toplumsal yaşama dâhil olması oranında gündelik yaşam pratiğinde edindiği sezgisel önbilgiyi kullanmaktadır. Dolayısıyla buradaki asıl problem, “...kuramsal temel kavramların, sosyal bilimcinin bu kuram öncesi bilgiyi kullanabileceği biçimde mi seçileceği, yoksa kuram oluşturmanın, kuram öncesi bilginin sistemli olmayan, en fazla bulgusal bir önem taşıyabileceği bir biçimde mi düzenleneceği sorusudur” (*a. e.*, 587).

9 Buradaki ayrım, Popper ve Habermas'ta söz konusu olan dil-dünya ve düşünce ilişkisine göre biçimlendirilmiş yapılara ve bunlara karşılık gelen ifade ve bilgi biçimlerine benzemektedir. Buna göre, Popper'da, “şeylerin” ya da olgusal durumların yapısı Dünya 1; bilinçli, öznel deneyimlerin ve zihinsel süreçler yapısı Dünya 2; ve düşüncelerin nesnelleşmiş içeriği olarak ortaya çıkan tinsel ürünler/yapılar Dünya 3 olarak belirlenir. Birbirini etkileyen, ama görece birbirinden özerk olan bu yapılardan, özellikle dünya 3, dilsel olarak formüle edilmiş kuramsal ve biçimsel yapıları ifade etmektedir (Popper, 2005: 211-213). Benzer biçimde, Popper'dan etkilenen Habermas'ta da fiziksel şeyler veya kendilikler toplamı olan dünya, kurumsallaşmış yapılar ve normlarla düzenlenmiş sosyal dünya ve kişinin kendi yaşantılarının toplamı olan öznel dünya biçiminde belirlenmiştir. (Habermas, 2001: 128). Habermas, gözlemci ve yorumcu tavrı olarak bu dünyalar karşısında iki temel tutum takınıldığını ve buna göre temelde yalın tümceler biçiminde dile getirilen gözlemcinin nesnel dünyası ve simgesel nesnelere ve kendiliklerin anlaşılması olarak yorumcunun dünyası söz konusu olur. Burada yorumcu, kendi yaşama evreni bağlamında önceden simgesel olarak kurulmuş dünyayla iletişimsel ilişki içine girerek, bu dünyayı yorumsal olarak yeniden-yapılandırmaya çalışır (Habermas, 1998: 617-622).

Soffener açısından bu sorunun yanıtı, gündelik ve bilimsel anlamının birbirini etkileyebileceği, ama bilimsel anlamının kendine mesafe koyucu, yani düşünümsele/refleksif bir bilinç ve anlama biçimi olarak kendi kavramsal dünyasını kendine özgü biçimsellikte inşa edebileceği biçiminde verilmektedir. Ancak bu yapılandırmanın hangi temelde olacağı açık kılınmalıdır. Çünkü “yorumcu, bir dil topluluğunun ya da yaşama evreninin üyesinin sezgisel bilgisini yalnızca kullanmak değil yeniden kurmak istiyorsa, bu tutumunu değiştirmelidir. O zaman yorumcu, simgesel yapının yüzey görünümünden yüz çevirir, artık dünyadaki bir şeye doğrudan yönelimle, anlatım ve onun sunumsal içeriği üzerinden bakmaz; tersine dolaylı yönelimle simgesel yapının yüzeyinden geçerek, dil ve eylem yetisi bulunan öznelerin onu ortaya koyabildikleri ve anlayabildikleri kuralları bulgulamak için, onun içini görmeye çalışır” (a. e., 622). Diğer deyişle, kuram öncesi bilgiyi kullanma tavrından farklı olarak anlaşılması gerekenin altındaki temel yapıları bulgulayacak bir anlayış veya kural bilinci geliştirmelidir.

Ancak Soffner için, sosyal-bilimsel hermeneutik ya da hermeneutik bilgi sosyolojisi, sadece “yüzey ve arka-plan figürü”, yani yüzeysel dünya ve onun arkasındaki bir mekaniği anlama ve açıklama değildir. Çünkü fenomenlerin ve rekabet eden hakikat yapılarının arkasında, gerçekte bir şey gizli değildir, aksine gördüğümüz ve sosyal fenomen olarak incelediğimiz şeyin analizi ve yeniden-yapılandırılması, ikinci bir düzenin yapısının ortaya konulmasıdır. Araştırmacı, eyleyenlerden daha akıllı veya eyleyenlerin ne kadar kör, dar görüşlü ve yeteneksiz ve başka ne olduklarını kanıtlamayı amaçlamaz, aksine eyleyenlerin/aktörlerin hangi sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını, bunları ne şekilde çözdüklerini, hangi alternatifleri göremediklerini göstermeye çalışır. Böyle bir tutum veya yaklaşım, toplumsal yaşama aktif olarak katılan bilim adamının sosyal olaylara/olgulara yönelik analizleri ve yorumlarıyla mümkün olan seçenekleri ortaya koymasını, ama tavsiyeler vermekten kaçınmasını ifade etmektedir. Her durumda, hermeneutik bilgi sosyolojisi, hem geçerli/değerli yorumları hem de bunların alternatifleri olarak ifade edilen yorumları daha fazla okumayı gerektirir. Çünkü süreçsel/dizisel analiz yaparken, eyleyenlerin/aktörlerin kendi eylemlerinde açık kılmadıkları eylem-alternatiflerini ve yanılgılarını göstermeye çalışır. Dolayısıyla hermeneutik bilgi sosyolojisi, mümkün olduğunca ex post (geriye dönük) düşünümsele/refleksif bir bakış açısından hareketle alternatifleri keşfedebilecek biçimde, toplumsal bir potansiyeli olgusal olarak meydana gelen şeyle karşılaştırarak kavrar. Aynı zamanda, tarihsel olarak da, eyleyenler tarafından düşünülmüş, ama ifade edilmemiş olan alternatiflerin yapılandırılması ve yeniden-yapılandırılmasını amaçlar. O halde hermeneutik bilgi sosyolojisi, rekonstrüktif/prospektif (yeniden-yapılandırıcı/ileriye dönük) olarak çalıştığı için, alternatiflerin bir tür düşünce-laboratuvarını oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu laboratuvar, deneysel düzenlemelerle yaşayan bir laboratuvar değil, evrim kuramı gibi, yeni rollerin oluşum tarihi olarak eylemlerin ilgili çevrelerinin ve değişimlerinin tarihini kavrayan bir laboratuvar olarak görülmelidir (Reichertz,

2004). Ancak tarihsel-kültürel olarak dilsel temelde, yani anlamı anlama temelinde bağlamsal biçimde gerçekleştirilen böyle bir yapılandırmada, özellikle bilimsel nesnellik sorunu söz konusu olacaktır.

Hermeneutik Bilgi Sosyolojisinde Bilimsel Nesnellik

Soffner'e göre, hermeneutik akıl yürütme, ne biçimsel-metodik öznelciği (Descartes) ne de özne-nesne ayrımı biçiminde dünyanın karşısında duran bir bilgi öznesi ve bu özne tarafından türetilen nesnellik kavramını kabul eder. Hermeneutik akıl yürütme, öznel olmayan, tarihsel-evrimsel olarak ortaya çıkan fenomenler/görüngüler sürecinden ve insan toplumlarıyla ilgili gerçekliğin tarihsel yapılarından hareket eder. Bu akıl yürütme ve anlama biçimi, sosyal olarak yorumlanmış dünyada birbiriyle etkileşen bireyleri ve onların öznelerarasılığını *apriori* olarak alır ve bunları karşı karşıya getirmez. Dolayısıyla bu kabulden hareket eden hermeneutik bilgi sosyolojisi, sadece sosyal olanın gözlemlenmesini, betimlenmesini, anlaşılmasını ve açıklamasını amaçlamaz, aynı zamanda türe özgü tarihsel olarak değişen algılama ve ifade etme kalıplarının toplumsallığını, gözlemlenmesini, betimlenmesini, anlaşılmasını ve açıklanmasını amaçlar. Çünkü gündelik yaşam anlayışından veya bilimsel perspektiften hareket eden somut bireyler, her zaman tarihsel ve kültürel olarak belirli bir dilsel etkileşim alanında bulunmaktadır. Dolayısıyla bireysel/tikel dünya görüşü ve kolektif dünya anlayışlarının yanı sıra, bireyselleşme ve toplumsallaşma yoluyla sağlanan belirli biçimler, tipler ve kalıplar karşılıklı olarak birbiriyle koşulludurlar (Soeffner, 20014). Bu anlamda, her türlü bireysel/sosyal/kültürel/ verilerin analizine yönelik metodolojik yaklaşım, bütün bu koşulluluğu ve çoğulculuğu dikkate almak ve böyle bir farkındalıkla hareket etmek durumundadır. Aslında buradaki nesnellik, doğa bilimlerindeki özne-nesne ayrımı ve bilginin nesnesine uygun olma anlamında bir nesnellikten ve kesin bir yasallıktan farklı olarak, tarihsel-kültürel olarak bir döneme ilişkin tipler ve genellemeler temelinde belli bir bilim topluluğunun öznelerarasılığında, bireysel/tikel olaylara/olgulara ilişkin üretilen bilgilerin ve yorumların tutarlılığı anlamına gelen görel bir nesnellik anlayışını ifade etmektedir.

Soffner'e göre, sosyal bilimsel yorum, vakayla/örnek-durumla ilgili bir çalışmadır. Yorumlama/anlama temelinde gerçekleşen böyle bir çalışma, iki aşamalı olarak gerçekleşir. İlk aşamada, yorum kurallarını ve usullerini araştırmak, test etmek ve güvence altına almak; ikinci aşamada, toplumsal olguların ve oluşum koşullarının yapısal-kurallarını ortaya koyan bir vaka-yapısının yeniden-yapılandırılması temelinde, onun özelliğini, somut etkinliğini ve değişkenliğini görünür kılmaktır. Burada, bir yandan vakanın/örnek durumun özellikleri ve onun bireyselleşmesinin koşulları görünür hale gelmelidir. Diğer yanda, vakanın/örnek-durumun tipolojisi, sosyal tipisel yapıların ve biçimlerin karşılaştırılması analizinden hareketle geliştirilmeli ve açıklanmalıdır.

Örnek-durumun/vakanın yorumu, iki yönlü bir nesnellığe dayanır:

1. Doğrulanabilirlik bakımından: Yorum süreçlerinin ve bu süreç içeri-
sindeki ayrıntılı ön-bilginin yanı sıra doğrulama-sorumluluğuyla bağ-
lantılı olarak yorumcunun ve başka bilimsel yorumcuların ifade ettiği
bilginin açıkça ortaya konulması;
2. Prosedürün yönü ve amacı bakımından: Eylem belirleyicileri olarak,
sosyal “nesnel” etkilerin, toplumsal kurumların ve tarihsel nesnel anla-
mın ve sosyal eylemin “nesnel”, öznelarası olarak yapılandırılan yapı-
larının analiz edilmesi (*a. e.*).

Bu analiz, nesnel bir sosyal eylem türünün/tipinin (Weber) somut, vakaya/
duruma özgü görünüşler temelinde yeniden-yapılandırılmasını amaçlamaktadır.
Bu nesnel tip, “ideal-tiptir”, çünkü o, bir yandan ampirik olan karşısında tikel-
durumda özel-olanı yansıtacak şekilde sistematik olarak uygun olmayan
biçimde oluşturulmuştur, ancak diğer yandan bireysel/özel olanı haklı çıkarmaya
yardımcı olacak şey tam da budur, öyle ki tarihsel olarak özel/tekel-olan yapısal
genelliğe sahip bir tip-tasarımının arka planı karşısında görünür biçimde ortaya
konulur. Toplumsal eylemin nesnel bir tipinin yeniden-yapılandırılması, bireysel/
tekel vaka-incelemeleri üzerine inşa edilir. Bu şekilde yapılandırılan tip, bir yandan
evrimsel ve tarihsel olarak değişen yapısal biçimlerin yapısal farklılıklarını, diğer
yandan onların somut, tarihsel-kültüre özgü özelliklerini ortaya koyar. Bireysel-
durumun/vakanın kendisi somut-tarihi bir duruma ve yapılanmaya ilişkin tarihsel-
somut yanıt olarak yorumlanırken, bireysel vaka incelemeleri, aşamalı olarak top-
lumsal eylemin genel yapılarını keşfetmeye yararlar. Burada yapısal gelişim, tekel/
bireysel görünüşlerle ve kuramsal-gelişim tekel/bireysel vaka analizleriyle tarihsel
olarak sürekli güncellenmelidir. Ancak, sonuçta tek bir okuma ve yorumlama ol-
madığı, ama öznelarası geçerli kılınmış yorumsal nesnel bir ufkun olduğu kabul
edilmelidir (*a. e.*). Ancak burada, sosyal-bilimsel anlama ve yorumlamaya ilişkin
temel bir problem ortaya çıkmaktadır.

Özellikle bireysel ve tekel durumlara ilişkin anlama ve yorumlama dilsel, ta-
rihsel, olgusal ve kültürel bağlamdan dolayı farklı anlamalar ve yorumlamalar, yani bir
çift anlamlılık veya çok anlamlılık da içerecektir. Oysa kuramsal ifade ya da açıklama,
bir kanıtlama mantığının ürünü ve çelişkiden arınmış ya doğru ya yanlış olan bir
ifade (*apophansis*) olarak tanımlanır. Dolayısıyla kuramsal ifade ya da açıklama, *hep
tek anlamlılıklar* peşindedir (Japp, 1995: 262). O halde burada, geleneksel anlamdaki
tarafsız, nesnel kuramsal düşünüş ve bilgi anlayışından farklı olarak, bireysel/tarihsel/
kültürel pratik ilgiler temelinde biçimlenen hem kapsamlı hem de sınırlı bir geçerli-
lik iddiasında bulunan bilgi ve görelî nesnellik anlayışı söz konusudur. Bu anlamda,
Soffner için sosyal bilimsel nesnellik ve geçerlilik, ortaya konulan yorumların diğer
yorumlar tarafından çürütülene kadar geçerli olmasını ifade etmektedir. Bu tutum,
bir yandan, Nietzscheci anlamda, tarihsel olarak sonraki nesillerin yorumlar tarihini

yeniden yazmalarını ifade ederken; diğer yandan Gadamerci anlamda ise yorumun doğruluğu veya yanlışlığı konusunda nihai olarak aklın ya da öznenin değil, tarihin ve geleneğin karar vermesi anlamına gelmektedir (Reichertz, 2014). Ancak, otorite olarak geleneğin etkisinin yorumu belirlemesi, bireysel olarak yorumcunun yorumlarının öneminin ikincil plana düşmesine neden olabilecektir.

Sonuç

Soffner'in sosyolojik hermeneutik yaklaşımı, geleneksel hermeneutik anlayışın "hermeneutik daire" olarak ifade edilen bireysel olandan bütüne ve bütünden bireysel olana giden, yani bireysel/tekil olanın sadece bütün aracılığıyla anlaşılacağı ve bireysel/tekil olanın her açıklamasının bütünün anlaşılmasıyla olanaklı olabileceği biçimindeki yaklaşımı temel aldığı görülmektedir. Ancak, bu sosyolojik hermeneutik yaklaşım, geleneksel hermeneutik anlayışın önemli metinlerin anlaşılması, yorumlanması ve sonraki nesillere aktarılması anlayışından farklı olarak, özellikle nitel ve nicel araştırmalardaki dilsel/dilsel-olmayan her türlü verinin (görsel-işitsel görüntü dizileri, eylemler, fotoğraflar, filmler, mülakatlar, resimler vb.) analizini anlamayı/yorumlamayı ve yeniden-yapılandırmayı amaçlamaktadır. Fakat konu ya da nesne alanının bu kadar genişlemesi, parça bütün ilişkisi bakımından hermeneutik daire olarak ifade edilen anlamı anlama ve yorumlama etkinliğinin verimliliğini azaltacaktır.

Soffner'e göre, sosyolojik yorumlama ve yeniden-yapılandırma etkinliği, dilin gündelik ve bilimsel kullanımına bağlı olarak "birinci dereceden yapılar" ve "ikinci dereceden yapılar" biçiminde oluşturulmakta ve dolayısıyla her iki yapıya yönelik gündelik ve bilimsel anlama/yorumlama biçiminde gerçekleştirilmektedir. Buna göre, sosyal bilimci, bu iki dünyaya yönelik farklı bilişsel bir tutum geliştirerek, bu dünyalara yönelik anlama ve yorumların birbirini etkilemesine izin vermemelidir. Ancak, her türlü anlama ve yorumlama dilin dolayımından geçmek durumundaysa, aynı zamanda sıradan bir insan olarak toplumsal yaşama dahil olan sosyal bilimcinin, böyle bir eleştirel ve tarafsız bir bilişsel tutum ve anlayışa ne oranda sahip olabileceği kuşkuludur. Diğer yandan, Soffner, toplumsal yaşama aktif olarak katılan kişi olarak bir sosyal bilimcinin, sosyal-kültürel olgulara yönelik analizlerinde sadece alternatifleri göstermesi ve seçenekler sunması gerektiğini, ama hiçbir zaman tavsiyelerde bulunmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Yani, sosyal/kültürel olaylara ve olgulara yönelik olarak sosyal bilimciden, sadece gözlemci ve betimleyici bir tutum beklenmektedir. Ancak eğer bilim adamı sosyal yaşama aktif olarak katılıyorsa, olaylara ve olgulara yönelik duyarlı ve eleştirel bir okuma ve anlama da yapmalıdır. Dolayısıyla sosyal bilimci, sadece alternatifleri göstermekle ve seçenekler sunmakla yetinmemelidir.

Sosyolojik hermeneutik bilişsellik ve rasyonellik, özellikle biçimsel metodik öznellik ve rasyonellik anlayışından farklı olarak dilsel/iletişimsel öznelerarasılık temelinde biçimlenmiş bir öznellik ve rasyonellik anlayışından hareket etmektedir.

Buna bağlı olarak, geleneksel bilgi ve bilimsel nesnellik ölçütü de değişmektedir. Bu anlamda, biçimsel metodik öznellik ve rasyonellik anlayışı, aşkınsal olarak konumlanan özneliliğin kendindeki *a priori* kategorilerden hareketle oluşturulan öz-nesne uygunluğu biçiminde bir bilgi ve bilimsel nesnellik ölçütünden hareket eder. Buna karşılık, hermeneutik öznellik ve rasyonellik ise dilsel/iletişimsel etkileşim içinde olan bireylerin *a priori* varsayılan öznelarasılığında yapılandırılan ve üretilen bilgilerin tutarlılığı ve geçerliliğini temele almaktadır. Dolayısıyla buradaki bilimsel nesnellik de, belli bir bilim topluluğunun öznelarasılığ, yani geçerli kabul edilen nesnel ufku temelinde bireysel olgulara ilişkin üretilen bilgilerin ve yorumların tutarlılığı anlamına gelen göreceli bir nesnellik anlayışını ifade etmektedir. Ancak her iki yaklaşım da, farklı da olsa belli bir nesnellik ölçütünü sağlayabilmek için epistemolojik olarak biri düşünceden diğeri de dilden kaynaklı belli bir metafiziksel aşkınsallığı varsaymaktadır.

Kaynakça

- Apel, Karl Otto (1973). *Transformation der Philosophie*, Sprachanalytik, Semiotik, Hermeneutik, Cilt I. Shurkamp Verlag Frnkfurt am Main.
- Gadamer, Hans Georg (1995). Hermeneutik, *Hermeneutik Üzerine Yazılar*. Doğan Özlem (Der. ve Çev.). Ankara: Ark.
- Gadamer, Hans Georg (2009). *Hakikat ve Yöntem*, II. Cilt, H. Arslan ve İ. Yavuzcan (Çev.). İstanbul: Paradigma.
- Habermas, Jürgen (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*. Mustafa Tüzel (Çev.). İstanbul: Kabalıcı.
- Habermas, Jürgen (1998). *Sosyal Bilimler Mantığı Üzerine*. Mustafa Tüzel (Çev.). İstanbul: Kabalıcı.
- Uwe Japp (1995). Hermeneutik, Filoloji ve Edebiyat, *Hermeneutik Üzerine Yazılar*. Doğan Özlem (Der. ve Çev.). Ankara: Ark.
- Levinas, Emmanuel (2005). *Zaman ve Başka*. Özkan Gözel (Çev.). İstanbul: Metis.
- Özlem, Doğan (1996a). *Tarih Felsefesi*. İstanbul: Anahtar.
- Özlem, Doğan (1996b). *Felsefe ve Doğa Bilimleri*. İkinci Baskı, İstanbul: İnkılap.
- Reichertz, Jo (2004). Das Handlungsrepertoire von Gesellschaften erweitern, Hans-Georg Soeffner'le Mülakat; *Forum Qualitative Sozialforschung*, FQS <http://www.qualitative-research.net/fqs/> (Erişim Tar. 05.01.2018).
- Riedel, Manfred (1995). Wilhelm Dilthey'da Teorik Bilme ve Pratik Yaşama Kesinliği Bağintısı, *Hermeneutik Üzerine Yazılar*. Doğan Özlem (Der. ve Çev.). Ankara: Ark.
- Popper, Karl (2005). *Unended Quest*, Routledge: London and New York.
- Soeffner, Hans-Georg (2014). "Interpretative Sozialwissenschaft"; G. Mey; K. Muck (Ed.), *Qualitative Forschung*, Springer Fachmedien Wiesbaden, <http://www.springer.com/978-3-658-05537-0> (Er. Tar. 14.12.2017).
- Tsai, Wei-Ding (2011). *Die ontologische Wende der Hermeneutik Heidegger und Gadamer*, Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophie an der Ludwig-Maximilians-Universität München.